

УДК 346.543(477)

НЕКОМЕРЦІЙНЕ ІНВЕСТУВАННЯ — ПРОГАЛИНА У ГОСПОДАРСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Ю. І. Левченко, здобувач

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Присвячено актуалізації проблематики відносин інвестування з метою досягнення соціального ефекту (некомерційного інвестування) та необхідності створення комплексного господарсько-правового механізму забезпечення інвестиційної діяльності такого типу.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, некомерційне інвестування, господарсько-правове забезпечення, державна підтримка некомерційного інвестування.*

Постановка проблеми. У зв'язку з активізацією глобалізаційних процесів, посиленням конкуренції, переходом до економіки інноваційного типу, а також загостренням екологічних і соціальних проблем останнім часом питанню некомерційної інвестиційної діяльності приділяється підвищена увага.

Фактично відбувається переосмислення значення інвестиційної діяльності: замість традиційного сприйняття інвестування як діяльності, спрямованої на отримання прибутку від виробництва та реалізації товарів, робіт і послуг, на першому плані з'являється уявлення про інвестиційну діяльність як джерело зростання суспільного добробуту, що реалізується на засадах іншої мотивації.

Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Подібне тлумачення категорії «інвестиція» міститься і в Законі України «Про режим іноземного інвестування»: іноземні інвестиції — цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зазначено, що іноземні інвестиції — всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, в результаті чого створюється прибуток (дохід) чи досягається соціальний ефект. У цьому разі об'єкт інвестування чітко не вказується.

У Податковому кодексі України визначено, що інвестиція — це господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних

активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти чи майно. Слід зазначити, що Податковий кодекс України уникає розподілу інвестування за критерієм його мети.

У цілому зазначені тлумачення основного терміна ілюструють доволі прагматичний підхід до потенційного інвестора з боку Української держави. Зрозуміло, що досягнення соціального ефекту є основною з пріоритетних цілей державної економічної політики, однак для інвестора чи не єдиною метою його діяльності є отримання прибутку.

На сьогодні одним з пріоритетних напрямів економічної політики держави згідно з ГК України є інвестиційна політика — діяльність, спрямована на створення господарюючим суб'єктам необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів і здійснення контролю за ним.

Кардинальні зміни суспільно-економічного устрою України зумовлюють необхідність залучення відповідних майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Правове регулювання діяльності, яка пов'язана з інвестиціями, здійснюється відповідно до норм ГК України та Закону України «Про інвестиційну діяльність». Так, у них сформовано основний категоріальний апарат у цій сфері, а саме — визначено інвестиційну діяльність, особливості правового статусу її суб'єктів та учасників, форми та правовий режим здійснення тощо.

Особливу увагу слід звернути на те, що неврегульованість соціальних інвестицій часто призводить до того, що результати неприбуткового інвестування не прогнозуються, внаслідок чого виникають негативні явища, а не позитивний соціальний ефект. У деяких випадках результат таких інвестицій суттєво відображається на національній безпеці України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід визнати, що інвестиційна тематика давно привертає до себе увагу вчених-господарників. Цим питанням комплексно займалися, зокрема, О. Вінник, Д. Задихайло, Р. Шишка. Окремі аспекти інвестиційної діяльності були розглянуті у роботах О. Кібенко, Л. Таран, В. Поєдинок, О. Зельдіної, В. Кухаря, В. Кудрявцевої, Ю. Полатая. У той же час проблематика саме інвестування з метою досягнення соціального ефекту не отримала достатньої уваги та комплексного вивчення.

Формулювання цілей. Важливість питання неприбуткового інвестування зумовлена тим, що воно може суттєво впливати на ситуацію у сферах освіти, професійної підготовки, охорони здоров'я, наукових досліджень, культури, виховання молоді тощо.

Стан справ саме у цих сферах громадського життя є важливим чинником оцінювання населенням ефективності діяльності державної влади. У зв'язку

з цим особливою актуальності набуває питання розроблення заінтересованими сторонами концептуальних підходів до неприбуткового інвестування як соціального явища та об'єкта регулятивної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Зазначені питання необхідно розглянути в ракурсі спрямування соціальних інвестицій на розв'язання найбільш актуальних проблем суспільства.

Самостійними формами діяльності компетентних органів у сфері соціального інвестування, що потребують адекватного правового закріплення і створення механізмів реалізації, на нашу думку, мають стати такі.

По-перше, розроблення і прийняття концепції залучення та стимулювання неприбуткових інвестицій, в якій особливе місце має посідати перелік пріоритетних напрямів інвестування та конкретних об'єктів соціальної сфери. Їх інвестування повинно отримати максимальну підтримку з боку держави та органів місцевого самоврядування.

На нашу думку, ця концепція обов'язково має передбачати комплекс таких правових засобів:

- визначення пріоритетного спеціального режиму залежно від сфер соціального інвестування та обсягів здійснюваних інвестицій;

- налагодження системи правового захисту як реципієнтів, так і інвесторів, надання останнім конкретних пільг та гарантій з боку держави;

- створення розвиненої інфраструктури у сфері соціального інвестування за допомогою визначення чіткої системи її учасників та договірних відносин, що виникатимуть між ними;

- розроблення та прийняття спеціального вітчизняного законодавства з питань некомерційного інвестування;

- вдосконалення механізму державного регулювання соціальних інвестицій, що передбачає створення чіткої системи регіональних органів.

Крім того, на підставі запропонованої концепції слід розробити конкретні державні та місцеві програми з питань розвитку неприбуткового інвестування.

Саме інвестиційні програми, які передбачають комплекс узгоджених заходів за цілями, строками, ресурсами та виконавцями у масштабах певної території та галузі соціальної сфери, що спрямовані на вирішення комплексу соціальних потреб, є логічним продовженням діяльності органів державної і місцевої влади, що спрямовані на подолання перешкод організаційно-правового, економічного та інформаційного характеру в цій сфері.

Ураховуючи низький рівень активності громадян у розв'язанні соціальних проблем громади та обмеженість інвестицій, спрямованих на реформування та розвиток соціальної сфери в Україні, інноваційність даної пропозиції полягає у тому, що програмою може плануватися впровадження комплексної системи залучення та ефективного використання соціальних інвестицій як інструменту єднання зусиль громади для процвітання міста, на основі фор-

мування пакету пріоритетних проблем та розвитку механізмів міжсекторного співробітництва, спрямованого на поліпшення життєвих умов та розв'язання проблем місцевих громад.

Отже, у переліку заходів з реалізації розробленої інвестиційної програми має передбачатися таке:

- визначення пріоритетних проблем конкретної територіальної громади. При цьому під соціальною проблемою слід розуміти незадоволені повністю чи частково потреби та інтереси територіальної громади або її окремих складових, що сформульовані в загальному вигляді як певне соціальне завдання, що потребує вирішення;

- упровадження механізму соціального замовлення на рівні міської ради. Соціальне замовлення як організаційно-правова форма взаємодії органів місцевого самоврядування з некомерційними організаціями застосовується з метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів для розв'язання соціальних проблем, залучення додаткових ресурсів у соціальну сферу, підвищення адресності та масовості надання соціальних послуг, адекватного перерозподілу соціальної відповідальності між владою та громадою, підвищення довіри населення до влади.

Будучи механізмом розв'язання соціальних проблем, соціальне замовлення застосовується, як правило, у тих галузях соціальної сфери, гострота соціальних проблем в яких є максимальною.

Засадами, на яких має базуватися механізм соціального замовлення, можуть виступати пріоритетність соціальних проблем, що розв'язуються із застосуванням соціального замовлення; комплексність у підході до розв'язання соціальних проблем; поєднання бюджетного та іншого цільового фінансування; конкурсність у визначенні виконавців; гласність та відкритість усіх процедур; широка опора на громадські ресурси; поєднання ініціативи виконавців з їх відповідальністю за додержання умов соціального контракту;

- акумулювання ресурсів різних рівнів з метою проведення конкурсу проєктів, спрямованих на розв'язання пріоритетних проблем територіальної громади;

- проведення конкурсу інвестиційних проєктів, спрямованих на розв'язання пріоритетних проблем територіальної громади за рахунок бюджетних та залучених коштів;

- підбиття підсумків та аналіз отриманих результатів.

У змісті таких муніципальних програм також обов'язково мають бути визначені процедура підготовки конкретного соціального замовлення, порядок укладення відповідного контракту та процедура організації належного виконання соціального замовлення.

По-друге, необхідно сформувати в системі органів виконавчої влади певний координаційний орган, а саме Агенцію з питань залучення соціальних

інвестицій, метою роботи якої будуть моніторинг і оцінювання здійснюваних в Україні соціальних інвестицій, причому як на рівні окремих підприємств та галузей, так і на загальнонаціональному рівні.

Здійснюваний в результаті цього аналіз стану некомерційної інвестиційної діяльності надасть можливість вносити необхідні законодавчі пропозиції до Кабінету Міністрів України, що стосуються визначення пріоритетності тих чи інших напрямів некомерційного інвестування, підвищення ефективності витрачання ресурсів на соціальні цілі, виявлення поточних проблем у цій сфері та звернення громадської уваги до практики соціально відповідального ведення бізнесу.

У зв'язку з цим актуальним стає виділення коштів організаціями на суспільнокорисні цілі — так зване корпоративне соціальне інвестування. Цей вид інвестування є складовою соціальної відповідальності бізнесу (КСВ), своєрідним зобов'язанням компанії діяти економічно, соціально та екологічно виправданими методами з урахуванням інтересів усіх заінтересованих сторін: інвесторів, клієнтів, працівників, партнерів, територіальних громад та громадськості в цілому.

Як правило, корпоративні соціальні інвестиції розглядаються як складові програми зв'язків із громадськістю, спрямовані на розширення зовнішніх контактів та створення сприятливого іміджу фірми.

Метою діяльності запропонованої нами Агенції у даному напрямку мають бути розвиток механізмів залучення та ефективного розподілу коштів господарюючих структур для реалізації програм корпоративного соціального інвестування, інформаційно-методична, консультативна та технічна підтримка підприємств, установ та організацій, що діють у напрямку соціального інвестування.

По-третє, практично корисною є фіксація на законодавчому рівні обов'язкової процедури ведення реєстру здійснюваних проектів соціального інвестування як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях. Метою ведення такого реєстру є контроль за діяльністю інвесторів, моніторинг її результативності, соціально-етичного оцінювання та спрямованості.

По-четверте, необхідно визначитися на нормативно-правовому рівні із змістом засобів стимулювання процесу залучення інвестицій, спрямованих на досягнення соціального ефекту. На наш погляд, ними можуть бути:

а) заходи інформаційного забезпечення діяльності інвестора, в тому числі через розміщення соціальної реклами;

б) передання на пільгових умовах у тимчасове користування певних об'єктів державної та комунальної власності;

в) встановлення адміністрування некомерційної інвестиційної діяльності в режимі «найбільшого сприяння»;

г) спільне фінансування інвестором та органами місцевого самоврядування проекту неприбуткового інвестування з урахуванням пріоритетності його суспільнокорисного значення.

Отже, з огляду на фактичну нерегульованість некомерційної інвестиційної діяльності виникає необхідність у розробленні та ухваленні спеціалізованого вітчизняного законодавства у цій сфері у вигляді окремого Закону «Про неприбуткове інвестування в Україні».

У змісті цього акта мають бути чітко визначені правова природа некомерційного інвестування, особливості правового режиму здійснення соціальних інвестицій на території України, засоби стимулювання залучення неприбуткових інвестицій — гарантії, пільги, порядок укладення відповідних інвестиційних договорів та перелік їх типових умов, а також конкретні заборони та відповідальність сторін.

У той же час доцільним є створення пакету нормативно-правового забезпечення регулювання некомерційної інвестиційної діяльності й на регіональному рівні шляхом ухвалення органами місцевого самоврядування відповідних рішень.

Розбудова в Україні сучасної ефективної системи управління соціальним розвитком спонукає місцеву владу все більше залучати мешканців до розв'язання проблем громади. За таких умов з'являється потреба у справжніх публічних політиках, здатних вести діалог з громадою та в нових формах співпраці влади з недержавними організаціями і бізнес структурами.

Трансформація українського суспільства виявила низку соціальних проблем, які вимагають невідкладного розв'язання, на локальному рівні. Здійснення комплексу заходів з розв'язання соціальних проблем належить до компетенції органів місцевого самоврядування.

Розширення ринку соціальних послуг сприяє появі нових громадських недержавних організацій, які готові брати активну участь у соціальних перетвореннях. Загальновідомо, що ефективність діяльності органів влади підвищується у тому разі, якщо вона підкріплюється активністю самих мешканців, їх ініціативою та самостійністю. Реалізуючи конституційне право на свободу об'єднань, громадяни активно діють у тих сферах життя, які раніше вважалися прерогативою держави.

Якісне здійснення соціальних перетворень, за які несе відповідальність місцева влада, складається з трьох передумов:

- акумулювання та ефективне використання ресурсів громади;
- залучення громади до визначення пріоритетних напрямів розвитку;
- відпрацьованість механізмів співпраці місцевої влади з різними секторами суспільства у розв'язанні пріоритетних соціальних проблем.

Пріоритетними напрямками місцевої політики у соціальній сфері мають стати: створення і реалізація механізму забезпечення зв'язку органів влади з членами територіальної громади; поліпшення умов життєзабезпеченості населення міста; соціальна допомога найбільш уразливим верствам населення.

Висновки. З метою досягнення поставлених цілей вельми необхідною є стратегічна співпраця влади з «третім (некомерційним) сектором економіки», що пояснюється такими причинами.

По-перше, організації третього сектору об'єднують активних громадян та інші ресурси, у тому числі фінансові, які можуть бути використані в ході розв'язання тих чи інших проблем, визначених як пріоритетні на певному етапі.

По-друге, організації третього сектора як певні структури, відіграють роль посередників між окремими громадянами і соціальними та урядовими інститутами у вирішенні питань, які є спільними для груп осіб, що об'єдналися у такі організації.

По-третє, іноді успіх або невдача багатьох корисних справ, які ініціюють органи місцевого самоврядування, залежить від тієї позиції, яку займають організації третього сектору.

НЕКОММЕРЧЕСКОЕ ИНВЕСТИРОВАНИЕ — ПРОБЕЛ В ХОЗЯЙСТВЕННОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ

Левченко Ю. И.

Посвящено актуализации проблематики отношений инвестирования с целью достижения социального эффекта (некоммерческого инвестирования) и необходимости создания комплексного хозяйственно-правового механизма обеспечения инвестиционной деятельности этого типа.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность; некоммерческое инвестирование; хозяйственно-правовое обеспечение; государственная поддержка некоммерческого инвестирования.

UNCOMMERCIAL INVESTMENT ACTIVITIES — GAP IN THE NATIONAL BUSINESS LEGISLATION

Levchenko Y. I.

The article deducated of the actual problems of development legislation in sphere of uncommercial investment activities and different forms of the state maintenance.

Keywords: investment activities; uncommercial investment; bussines law regulation; state maintenance of uncommercial investment activities.